

NASR b. MÜZÂHİM

(نصر بن مزاحم)

Ebü'l-Fazl Nasr b. Müzâhim b. Seyyâr
el-Minkarî et-Temîmî
(ö. 212/827-28)**İlk dönem İslâm tarihçisi.**

120 (738) yılında Kûfe'de doğdu; gençliğinde Bağdat'a yerleşerek babası gibi atarlık yaptı. Süfyân es-Sevrî, Şu'be, Habîb b. Hassân ve Yezîd b. İbrâhîm et-Tüsterî başlıca hocalarıdır. Önde gelen öğrencileri arasında oğlu Hüseyin b. Nasr ile İbn Şâzân en-Nîsâbü'rî, Nûh b. Habîb el-Kumîsî ve Ebü's-Salt el-Herevî yer alır. Kaynaklarda gulât-ı Şîa'dan ve Râfîzî olduğu, haktan saptığı kaydedilmektedir. Hadis münakitleri tarafından eleştirilmiş, rivayet ettiği hadis ve haberlerde çokça hata bulunduğu, sika ve emin sayılmayacağı belirtilmiştir. Ancak İbn Hibbân onu güvenilir râvilerin isimlerini yer aldığı *es-Şikâ'î*'na dahil etmiş, İbn Ebü'l-Hadîd kendisinden "rivayeti sahih, hüccet ve güvenilir bir kişi" diye bahsetmiştir.

Nasr b. Müzâhim, araştırmalarını Sıfîn Savaşı'na ayıran İslâm tarihçilerinin ilkleri arasında Ebû Mihnef Lût b. Yahyâ (ö. 157/773-74) ve İbn Selîm el-Ezdî'den (ö. 170/786) sonra gelir; aynı konu üzerinde eser veren Vâkıdî onun çağdaşdır. Nasr b. Müzâhim'in günümüze parçalar halinde intikal eden yegâne eseri bu savaşla ilgili eldeki en eski metni oluşturan *Kitâbü Vağ'ati Şifîn*'dir. Kitabı ilk defa Ferecülâh Kâşânî *Kitâbü Şifîn şerhu ğazâti emîri'l-mü'mînîn* adıyla 1301 (1884) yılında litografi tekniğiyle Tahran'da, 1340'ta (1921) Beyrut'ta yayımlamıştır. Daha sonra eser, Abdüsselâm Muhammed Hârûn tarafından yeniden incelenerek bir giriş ve notlar ilâvesiyle neşredilmiştir (Kahire 1365). Abdüsselâm Muhammed Hârûn eseri basıma hazırlarken birinci baskıyı kendi neşrine temel metin olarak almış, Nasr b. Müzâhim'in Taberî'nin *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, Abdülkâdir el-Bağdâdî'nin *Hizânetü'l-edeb* ve İbn Ebü'l-Hadîd'in *Şerhu Nehci'l-belâğ'a*'sındaki rivayetlerinden de yararlanarak kitabı bir anlamda yeniden oluşturmuştur. Bu neşrin daha sonraki baskıları yine Kahire'de gerçekleştirilmiştir (1382/1962, 1401/1981). Nasr'ın üslûbu daha çok şiir, anekdotlar ve hitabelerin yer aldığı eyyâmü'l-Arab ve kıssa yazarlarının üslûbuna benzer. Rivayet ettiği haberler için isnad oluşturma ve tarih belirtme yoluna gitmemiştir. Onun

Muâviye b. Ebü Süfyân'a ve Emevîler'e karşı olan temayüllerini gizlemediği görülmür. Nasr b. Müzâhim'in günümüze ulaşmayan diğer eserleri de şunlardır: *Kitâbü'l-Gârât*, *Mağtelü Hucr b. 'Adî*, *Kitâbü'l-Cemel*, *Mağtelü'l-Hüseyn b. 'Alî*, *Ahbârü'l-Muhtâr eş-Şekafî*, *Kitâbü'l-Menâkıb*, *Ahbârü Muhammed b. İbrâhîm ve Ebi's-Serâyâ*, *Kitâbü'n-Nehrevân*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 138; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 282 vd.; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 157; Brockelmann, *GAL*, I, 313; *Suppl.*, I, 214; a.m.f., "Nasr İbn Muzâhim, der älteste Gescichtsschreiber der Schia", *Zeitschrift für Semiotik*, IV, Leipzig 1926, s. 1-23; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/2, s. 137-138; Hüseyin Hasan, *A'lâmü Temîm*, Beyrut 1980, s. 545; Hasan es-Sadr, *Te'sisü's-Şîa*, Beyrut 1401/1981, s. 237; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-Arabî ve'l-mü'errihûn*, Beyrut 1983, I, 182; Hüseyin b. Kâsım b. Muhammed en-Nuaymî – Hamza b. Hüseyin b. Kâsım en-Nuaymî, *İstidrâkât 'alâ Târîhi't-türâsi'l-Arabî*, Cidde 1422, VI, 138-139; C. E. Bosworth, "Nasr b. Muzâhim", *Et*² (Fr.) VII, 1017.

MUSTAFA ZEKİ TERZİ

NASR b. SEYYÂR

(نصر بن سيار)

Ebü'l-Leys Nasr b. Seyyâr b. Râfî'
el-Kinânî el-Leysî
(ö. 131/748)**Emevîler'in son Horasan valisi.**

46'da (666) doğdu. Mudarî Kinâne'nin kollarından Benî Leys'e mensuptur. Hakındaki ilk bilgiler, 86'da (705) Kuteybe b. Müslim'in maiyetinde iken Horasan ve Mâverâünnehir fetihlerinde gösterdiği başarılarla ilgilidir. 106'da (724-25) Müslim b. Saîd el-Kilâbî'nin Fergana seferi öncesinde orduya katılmayı reddeden Rebîa ve Ezd kabilelerini ikna etti ve zafer kazanılmasında etkili oldu. 110'da (728-29) Semerkant, kısa süre sonra da Belh valiliğine getirildi. 113'te (731) Cüneyd el-Mürri'nin Semerkant'ı alışı sırasında İslâm ordusunun Türkler ve Soğdlar karşısında hezimeye uğramaktan kurtarılmasında önemli rol oynadı. 119'da (737) Esed b. Abdullah el-Kasrî'nin Huttel seferinde görev aldı ve onun ölümünden sonra Horasan valiliğine tayin edildi (Receb 120 / Temmuz 738).

Nasr, Horasan'da selefinin körüklediği kabile çekişmelerini büyük ölçüde sona erdirdi ve sağladığı istikrarla yeni fetihlere zemin hazırladı. 121'de (739) bir kısmı üç dört yıl önce elden çıkmış olan Mâverâünnehir'e seferler düzenledi ve Semerkant'ı Soğdlar'dan geri alıp 20.000 kişilik

ordusuyla Uşrûsene (Uşrusana) üzerinden Şâş'a kadar ilerledi. Mürcî isyancı Hâris b. Süreyc tarafından da desteklenen Türk kumandanı Kürsülü'ü ele geçirerek öldürttü. Barış isteyen Şâş hâkimiyiyle Hâris b. Süreyc'i ülkesinden çıkarması şartıyla anlaşma yapması üzerine Hâris Fârâb'a kaçtı. Nasr da Fergana'yı barış yoluyla teslim alıp Seyhun'u geçmeden geri döndü. Nasr, Mâverâünnehir'i tekrar hâkimiyet altına aldıkdan sonra bölgede istikrarı sağlamaya ve ekonomiyi canlandırmaya çalıştı. Bu arada eyalet merkezini bölgedeki diğer şehirlere uzak olan Belh'ten Merv'e nakletti ve önemli bir vergi reformu yaparak mevâliden cizye alınmasına nihayet verdi. Bu vergiyi 30.000 kadar mühtediden kaldırırken daha önce muaf tutulan 80.000 zimmîye yükledi. Ayrıca haracı arazileri sınıflara ayırıp farklı miktarlarda vergi koydu. Türkler'le birlikte kendilerine karşı savaşmış olan isyancı Soğdlar'ın topraklarına dönmelerine izin verdi. 123 (741) yılında tarımı güçlendirmek için düzenlemeler yaptı ve Çin'e ticarî ilişki kurmak amacıyla bir heyet gönderdi.

Irak Valisi Yûsuf b. Ömer es-Sekafî 123'te (741) halifeye başvurarak çok yaşlandığını, gözlerinin iyi görmediğini ve sefere çıkamadığını söylediği Nasr'ın valilikten alınmasını önerdi. Fakat Nasr'ı iyi tanıyan ve ona güvenen Hişâm b. Abdülmelik bunu kabul etmedi. Hişâm'dan sonra tahta çıkan II. Velîd de Nasr'ı görevinde bıraktı; ancak Nasr'ı çekemeyen Yûsuf b. Ömer'in para vaadi karşılığında Horasan'ın tekrar Irak vilâyetine bağlanmasına razı oldu. Böylece Nasr'ı emri altına alan Yûsuf b. Ömer onu görevinden uzaklaştırmayı planlarken halifenin öldürülmesi sebebiyle bunu başaramadı. Nasr yeni halife III. Yezîd zamanında da yerini korudu ve tekrar ekonomik konularla ilgilenmeye başladı; bu arada Çin'e yeni bir ticaret heyeti gönderdi (126/744).

Valiliğinin altıncı yılında Cüdey' b. Ali el-Kirmânî el-Ezdî'nin Mühellebîler'in intikamını almak bahanesiyle, fakat aslında asker ücretlerinin nakit yerine kıymetli eşya ile ödenmesinden dolayı başlattığı isyanla karşılaşan ve onun yanı sıra Hâris b. Süreyc'le de uğraşmaya devam eden Nasr, onların birleşik kuvvetlerinin karşısında tutunamayarak Merv'den Nişâbur'a çekilmek zorunda kaldı. Ancak bu sırada birbirlerine düşen âsiler arasında çıkan savaşta Cüdey' Hâris'i, daha sonra da Hâris'in oğlu Cüdey'i öldürdü; böylece Nasr Merv'i tekrar ele geçirdi (129/747).

129 yılının sonlarında (747 sonbaharı) Ebû Müslim-i Horasânî kuvvetlerinin sü-
ratle artması Horasan'da kendi araların-
da savaşmakta olan Arap kabilelerini ona
karşı birleştirmiş, Ali b. Cüdey' ve Şeybân
b. Seleme el-Harûrî gibi isyancılar Nasr'la
ittifak kurmuşlardı. Ancak Ebû Müslim,
babasını Nasr'ın öldürttüğüne inandığı-
ğı Ali'nin ittifaktan ayrılıp kendisine katil-
masını sağladı ve birlikle Nasr'ın üzerine
yürüdüler. Merv'i onlara bırakmak zorunda
kalan Nasr (9 Cemâziyelevvel 130 / 15 Ocak
748), sırasıyla Serahs, Tûs ve Nişâbur'a çe-
kildi. Tûs'u ele geçiren Abbâsî nakib ve ku-
mandanlarından Kahtâbe b. Şebîb, ken-
disini durdurmaya çalışan Nasr'ın oğlu Te-
mîm'i yenip öldürdükten sonra Nişâbur'a
yöneldi. Bunu duyunca Kûmis'e, halifenin
emriyle Irak Valisi Yezîd b. Ömer'in gön-
derdiği ordunun Kahtabe tarafından he-
zimete uğratılmasının ardından Rey'e çe-
kilen Nasr orada hastalandı ve Hemedan'a
götürülürken Sâve'de öldü (12 Rebûllev-
vel 131 / 9 Kasım 748).

Kaynaklarda ihtiyatlı, siyaseti iyi bilen,
cömert, fesahat ve belâgat sahibi başarılı
bir vali olarak tanıtılan Nasr'ın Horasan'da
o döneme kadar görülmemiş bir refah sağ-
ladığı kaydedilmektedir. Vergi reformu ve
imar faaliyetleri yanında divan defterlerini
Pehlevîce'den (Orta Farsça) Arapça'ya çe-
virtmiştir. Aynı zamanda şair olan Nasr'ın
şiiirleri, Abdullah el-Hatîb tarafından der-
lenerek *Dîvânü Nasr b. Seyyâr* adıyla
yayımlanmıştır (Bağdat 1972).

BİBLİYOGRAFYA :

Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 359, 366,
370, 388-391, 396-397; Belâzürî, *Fütüh* (Fayda),
bk. İndeks; a.m.f., *Ensâbü'l-esrâf* (nşr. Mahmûd
Firdavs el-Azm), Dimaşk 1998-2000, III, 133, 136,
144-153; X, 28-29; Ya'kûbî, *Târîh*, s. 312, 326,
332-333, 340-342; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk.
İndeks; Nerşahî, *Târîhu Buḥârâ* (trc. ve nşr. Emîn
Abdülmecîd Bedevî – Nasrullah Mübeşşir et-Tîrâzî),
Kahire 1385/1965, s. 21, 24, 89-90; J. Wellha-
usen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşiltan),
Ankara 1963, s. 216-219, 225-233, 251-256, ayrı-
ca bk. İndeks; M. A. Shaban, *The Abbasid Revo-
lution*, Cambridge 1970, s. 92, 103, 108, 117-
118, 123-137; E. L. Daniel, *The Political and So-
cial History of Khurasan under Abbasid Rule, 747-820*,
Minneapolis 1979, s. 44-58, 74-86; V. V. Barthold,
Moğol İstilasına Kadar Türkistan (haz. Hakkı Dursun
Yıldız), İstanbul 1981, s. 247-
253; Mehmet Yıldırım, *Nasr b. Seyyâr ve Zama-
nı* (yüksek lisans tezi, 1990), EÜ Sosyal Bilimler
Enstitüsü; Yusuf Kısa, *Nasr b. Seyyâr ve Emevî-
lerin Yıkılışı Yıllarında Türk Yurtlarının Siyasî
Durumu* (yüksek lisans tezi, 1994), SÜ Sosyal Bi-
limler Enstitüsü; Nahide Bozkurt, *Oluşum Süre-
cinde Abbasi İhtilali*, Ankara 2000, bk. İndeks;
Osman Aydın, *Fethinden Sâmânîler'in Yıkılışı-
na Kadar (93-389/711-999) Semerkant Tarihi*
(doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitü-

sü, s. 251-262, 269-280; H. A. R. Gibb, *Orta As-
ya'da Arap Fetihleri* (trc. Hasan Kurt), Ankara
2005, s. 82-103, 106-112; Muhammed b. Nâsir
b. Ahmed, "Nasr b. Seyyâr ve eşeruhû fi Bilâ-
di-ş-şark", *Mecelletü Câmî'ati'l-İmâm Muḥam-
med b. Su'ûd el-İslâmiyye*, sy. 25, Riyad 1420/
1999, s. 437-562; K. V. Zetterstéen, "Nasr b. Say-
yâr", *IA*, IX, 107-109; C. E. Bosworth, "Nasr b.
Sayyâr", *EI²* (İng.), VII, 1015-1016.

NAHİDE BOZKURT

NASR SÜRESİ

(سورة النصر)

Kur'an-ı Kerim'in yüz onuncu sûresi.

Medine döneminde nâzil olmuştur. Büt-
tün olarak indirilen son sûredir. Nüzûl za-
manı hakkında ileri sürülen farklı görüş-
ler içinde sûrenin Vedâ haccı sırasında (Zil-
hicce 10 / Mart 632) nâzil olduğunu belir-
ten rivayet ağırlık kazanmakla birlikte İslâ-
miyet'in hızla yayılmaya başladığı 7 veya 8
(628 veya 629) yılında indiğini kabul eden-
ler de vardır (Âlûsî, XXX, 676; M. Tâhir İbn
Âşûr, XXX, 514-515). Üç âyet olup fâsılası
"ح . ا" harfleridir. Adını ilk âyetinde geçen
nasr (yardım) kelimesinden alır. "İzâ câe
nasrullah" ve Hz. Peygamber'in vefatına
işaret ettiği için Tevdî (vedâ) sûresi olarak
da isimlendirilir.

Daha önce nâzil olan âyetlerde Allah Te-
âlâ hidayet ve hak dinle gönderdiği pey-
gamberine zafer vereceğini vaad etmişti
(et-Tevbe 9/32-33; es-Saf 61/8-9). Bu sûre-
de ilâhî yardımın gelip fethin gerçekleştiği
ve insanların gruplar halinde Allah'ın di-
nine girdiği belirtilmiş, Resûlullah'tan Cen-
nâb-ı Hakk'ı övgü ifadeleriyle yüceltmesi
ve bağışlanma talebinde bulunması isten-
miştir. Sûrede geçen "ilâhî yardım ve za-
fer" (nasr, feth) hakkında değişik görüşler
ileri sürülmüştür. Hz. Peygamber ve asha-
bı, vahyin başlangıcından itibaren Hudey-
biye Antlaşması'na kadar (6/628) büyük
sıkıntılar çekmişti. Yirmi yıla yaklaşan bu
süre içinde müslümanlar maddî ve mânevî
bakımdan donandıktan sonra ilâhî nus-
ret ve zafer dönemi gelmiş ve Resûl-i Ek-
rem'in vefatından iki üç ay öncesinde ba-
şarı kernal noktasına ulaşmıştır. Sûrede bu
hususla işaret edilerek son peygamberden
ebedî âleme geçiş hazırlıklarına başlaması
ima edilmiştir. Nitekim bazı kaynaklarda
Resûl-i Ekrem'in süreden böyle bir işaret
aldığını ifade ettiği kaydedilmektedir (me-
selâ bk. *Müsned*, I, 217, 338; Taberî, XV,
434).

Hz. Âişe'den gelen rivayetlerde Resûlul-
lah'ın Nasr sûresinin nüzûlünden sonra

namaz sırasında ve diğer zamanlarında
Allah'ı tesbih edip O'na hamd ettiği ve iş-
tiğfarda bulunduğu belirtilmektedir (Bu-
hârî, "Tefsîr", 110/1-2; Müslim, "Şalât",
218-220). Hz. Peygamber'in bu dua ve ni-
yazını bir şükür ifadesi, ebediyet âlemi
için bir hazırlık ve ümmeti için örnek ola-
rak değerlendirmek mümkündür. Nasr
sûresinde ayrıca müminlere elde ettikleri
zafer ve gücün, benimsedikleri dinin yer-
leşip yayılması şeklindeki nimetlere karşı-
lık Allah'a hamdederek şükürde bulunma-
ları, mânevî sahada gelişmeleri için Allah'tan
mağfiret dilemeleri yönünde mesaj
verilmektedir.

Nasr sûresinin fazileti hakkında Enes
b. Mâlik'ten rivayet edilen ve diğer bazı sù-
releri de kapsayan hadiste "İzâ câe nas-
rullah" sûresinin Kur'an'ın dörtte birine
denk olduğu ifade edilmiştir (*Müsned*, III,
146-147, 221; Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 7;
sihhatinin değerlendirilmesi için bk. *Müs-
ned* [Arnaût], XIX, 472-473; XXI, 32-33;
İbrâhim Ali, s. 381-382). Bu oran Kur'an
muhtevasının tevhid, nübüvvet, dünya ve
âhiret ahkâmı şeklinde dört bölümde özet-
lenmesi ve Nasr sûresinin peygamber gön-
derme amacını teşkil eden "insanların di-
ne girmesi" olgusunu temsil etmesi biçiminde
açıklanmıştır (*a.g.e.*, s. 382). Bazı
kaynaklarda nakledilen, "İzâ câe nasrullah
sûresini okuyan kimseye Mekke'nin fethedildiği
gün Muhammed'le birlikte bulunan gazilerin
sevabı verilir" meâlindeki hadisin (Zemahşerî,
IV, 295; Beyzâvî, IV, 460) mevzû olduğu
kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî,
II, 729).

Nasr sûresi hakkında yazılan eserlerden
bazıları şunlardır: İbn Receb, *Tefsîru sù-
reti'n-Nasr* (İbn Kayyim'in *Tuḥfetü'l-ve-
dûd* adlı eseriyle birlikte, Lahor 1339; nşr.

Nesih hattıyla yazılmış Nâsr sûresi

